

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ЮРИДИЧНОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Марченко А. Р.

ВСТУП

Згідно з правовою доктриною, принцип правової визначеності “є фактором, який повинен враховуватися при визначенні характеру зобов’язань, що покладаються на держави”. За змістом принцип правової визначеності є особливим правовим принципом, оскільки проявляється на всіх стадіях правового регулювання і відображає ідею правової визначеності як одну з головних і суттєвих ознак, що відрізняє право від інших видів соціального регулювання. Вимоги принципу правової визначеності взаємопов’язані в механізмі правового регулювання. На стадії застосування права принцип правової визначеності проявляється як вимога ясності, точності, недвозначності та несуперечливості правових норм і правозастосовних актів.

1. Теоретичне визначення принципу юридичної визначеності у доктрині

Розуміння верховенства права як формальної законності є домінуючим для лібералізму і капіталізму і найбільш поширене серед теоретиків права. Його найважливішою рисою є передбачуваність¹.

Л. Богачова вказує, що правова визначеність є універсальним правовим началом, дія якого поширюється на такі важливі сфери правовідносини між державою і особою, як реалізація та забезпечення прав і свобод людини і громадянина, встановлення юридичної відповідальності, підстав та порядку притягнення до неї, недопустимість дій та бездіяльності, спрямованих на безпідставне обмеження прав і свобод людини, встановлення пропорційності застосованих до особи обмежень, здійснення повноважень органами державної влади в межах, визначених Конституцією і законами України².

У демократичному суспільстві правова визначеність визнається однією з основоположних цінностей, це саме той принцип, який

¹ Таманага Б. Верховенство права : історія, політика, теорія. Перекл. з англ. А. Іщенко. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 208 с.

² Богачова Л. Принцип правової визначеності в європейському і національному праві : змістова характеристика. Теорія і практика правознавства. 2013. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/tppp_2013_2_74.pdf

покликаний надати можливість учасникам правовідносин передбачити результати своїх дій, водночас передбачає і прогнозованість судових рішень за результатами розгляду спорів. Більшість дослідників визначають принцип правової визначеності як сукупність вимог до організації та функціонування правової системи з метою забезпечення стабільного правового становища особи шляхом удосконалення процесів як правотворчості, так і правозастосування³.

У контексті статті 8 Конституції України юридична визначеність забезпечує адаптацію суб'єкта правозастосування до нормативних умов правової дійсності та його впевненість у своєму правовому становищі, а також захист від свавільного втручання з боку держави⁴. Юридичну визначеність необхідно розуміти через такі її складові: чіткість, зрозумілість, однозначність норм права; право особи у своїх діях розраховувати на розумну та передбачувану стабільність існуючого законодавства та можливість передбачати наслідки застосування норм права (законні очікування).

Таким чином, юридична визначеність передбачає, що законодавець повинен прагнути до чіткості та зрозумілості у викладенні норм права. Кожна особа відповідно до конкретних обставин має орієнтуватися в тому, яка саме норма права застосовується у певному випадку, та мати чітке розуміння щодо настання конкретних правових наслідків у відповідних правовідносинах з огляду на розумну та передбачувану стабільність норм права.

Правова визначеність є універсальним правовим інститутом, дія якого поширюється на такі важливі сфери правовідносин між державою та особою, як реалізація і забезпечення прав і свобод людини і громадянина, встановлення юридичної відповідальності, підстав та порядку притягнення до такої відповідальності, неприпустимість дій і бездіяльності органів влади, спрямованих на необґрунтоване обмеження прав і свобод людини⁵. Правова визначеність та принцип верховенства права є взаємопов'язаними, оскільки правова визначеність спрямована

³ Смокович М. І. Принцип правової визначеності в адміністративному судочинстві: окремі теоретичні засади та практичне застосування. Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. Вип. 88 / редкол.: Г. І. Чанишева (голов. ред.) та ін. Одеса: Гельветика, 2020. С. 116-127.

⁴ Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України „Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів“ від 20 червня 2019 року № 6-р/2019

⁵ Щербанюк О. В., Бзова Л. Г. Застосування принципу юридичної визначеності при розгляді адміністративних справ. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Випуск 70, 2022. С. 364-367.

на чіткість та передбачуваність правового статусу особи, дій органів державної влади, їх посадових та службових осіб, недопущення безпідставного порушення чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

Принцип правової визначеності означає, що „обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями. Тобто обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки“⁶.

Принцип правової визначеності в адміністративному судочинстві передбачає, що кожен юридичний факт має стати основою наступу конкретного правового відношення, регулятивного чи охоронного. Дії сторін щодо реалізації прав на фактичне знання доказової бази виражають поведінковий напрям принципу, у тому властивість його передбачуваності та визначеності⁷.

О.Г. Ярема вказує, що принцип правової визначеності передбачає для суб'єктів права впевненість у тому, що наступлять наслідки, які викликає юридичний факт. Правовідносини як елемент механізму правового регулювання містять конкретну модель поведінки, програму дій у певній соціально-юридичній ситуації⁸.

Юридична визначеність дає можливість учасникам суспільних відносин завбачати наслідки своїх дій і бути впевненими у своїх легітимних очікуваннях (legitimate expectations), зокрема у тому, що набуте ними на підставі чинного законодавства право буде реалізоване⁹.

⁶ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Багінського Артема Олександровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху) від 22 грудня 2010 року № 23-рп/2010

⁷ Єсімов С. Реалізація принципу змагальності в адміністративному судочинстві при використанні інформаційних технологій. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 5. С. 251–257.

⁸ Ярема О.Г. Принцип правової визначеності як вимога стабільності правовідносин в адміністративному судочинстві. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 5. С. 449–453

⁹ Рішення Конституційного Суду України (Перший сенат) у справі за конституційною скаргою товариства з обмеженою відповідальністю „МЕТРО КЕШ ЕНД КЕРІ УКРАЇНА“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців двадцять четвертого, двадцять п'ятого, двадцять шостого розділу I Закону України „Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо уточнення деяких положень та усунення суперечностей, що виникли при прийнятті Закону України „Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні“ від 23 березня 2017 року № 1989–VIII від 5 червня 2019 року № 3-р(І)/2019 № 3-р(І)/2019

Юридичною визначеністю обумовлюється втілення легітимних очікувань, тобто досягнення бажаного результату шляхом вчинення правомірних дій з огляду на заздалегідь передбачені ймовірні наслідки. Втілення легітимних очікувань унеможливується, зокрема, у випадку, коли особа не може досягнути прогнозованого результату внаслідок зміни юридичного регулювання у такі строки, що не є розумними та обґрунтованими.

Принцип правової визначеності знаходить своє вираження в більш конкретних принципах, таких як обов'язок судді ухвалювати рішення відповідно до закону, чинного на день звернення, відсутність зворотної дії правових норм, обов'язковість угод між сторонами, обмежувальне тлумачення текстів. Цей висновок пояснює, чому принцип «чистої» правової визначеності рідко знаходить своє вираження в практиці судів касаційної інстанції. Принцип правової визначеності змістовно об'єктивується через потребу в стабільному правовому регулюванні, яка розкривається через статику та динаміку права. Таким чином, принцип правової визначеності має важливе значення для питання довіри до судової влади та верховенства права. Відповідно до національного законодавства України принцип правової визначеності слід розглядати як сукупність вимог до організації та функціонування правової системи з метою забезпечення стабільного правового становища особи шляхом удосконалення правотворчої та правозастосовчої діяльності право-застосування¹⁰.

2. Застосування принципів юридичної визначеності у практиці європейських судів

Перше пряме посилання в прецедентному праві Страсбурга на правову визначеність міститься в рішенні у справі Маркса 1979 року, в якому Суд підтвердив, що принцип правової визначеності «обов'язково притаманний праву Конвенції»¹¹.

Звичайно, існує небагато випадків, в яких поняття правової визначеності безпосередньо застосовується.

У справі Маркса, в якій йшлося, зокрема, про обмеження можливості рідної дитини отримувати майно від матері та повну відсутність у неї спадкових прав щодо близьких родичів по материнській лінії. У відповідь на занепокоєння, висловлене Урядом Бельгії (відповідачем)

¹⁰ Oksana Shcherbanyuk, Vitalii Gordieiev, Laura Bzova. Legal nature of the principle of legal certainty as a component element of the rule of law. Juridical Tribune. Volume 13, Issue 1, March 2023, p. 21-31.

¹¹ Affaire Marckx c. Belgique. Requête no 6833/74 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62092>

щодо з'ясування часового значення рішення Суду щодо цього аспекту справи (у світлі зобов'язання, що випливає зі статті 53 – тепер статті 46(2) ЄКПЛ), Суд постановив, що «принцип правової визначеності, який обов'язково притаманний законодавству Конвенції, а також праву Співтовариства, звільняє бельгійську державу від постановки під сумнів правових актів або ситуацій до винесення цього рішення»¹². Слід також зазначити, що Суд дійшов такого висновку у світлі «сукупності обставин», які, на мою думку, є такими, що поміщають поняття правової визначеності в конкретний контекст ЄКПЛ. Суд, нагадавши, що саме він має тлумачити ЄСПЛ у світлі поточних умов, зазначив, що відмінності у поведженні між природними та законними дітьми, наприклад, у сфері власності, вважаються законними та нормальними у багатьох державах, і що прогрес у напрямку рівного ставлення просувається повільно. З цього можна зробити висновок, що ці аргументи виявилися для Суду достатньо вагомими, щоб обмежити застосовність принципів, що впливають із судового рішення, до правонаступництва, відкритого після його винесення¹³.

Справді, хоча правова визначеність є фактором, який необхідно враховувати для визначення характеру зобов'язань, що покладаються на держави, наприклад, щодо часового обсягу рішень, винесених Судом, а також для того, щоб уточнити мету правила, згідно з яким має бути дотримано шестимісячного строку для порушення провадження у Страсбурзькому суді, вона не може подолати еволюційне тлумачення ЄКПЛ – яке іноді важко передбачити як державами, так і окремими особами – яке узгоджується з фундаментальними цілями, що переслідуються цим текстом.

Правова визначеність і легітимні очікування були закріплені Судом ЄС як загальні принципи права ЄС. Тому вони є обов'язковими як для установ, органів, офісів та агентств Європейського Союзу, так і для національних органів влади та судів під час імплементації ними права ЄС. Ці принципи притаманні правовій системі, організованій за моделлю Союзу, заснованого на верховенстві права, що призводить до вимог щодо дотримання при прийнятті та застосуванні законодавства ЄС. Вони також формуються специфічними особливостями інтегрованого правового порядку Союзу.

Правова визначеність і легітимні очікування належать до принципів, «властивих будь-якій правовій системі, організованій за зразком поваги

¹² Affaire Marckx c. Belgique. Requête no 6833/74 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62092>

¹³ affaire Vermeire c. Belgique. Requête no12849/87 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62271>

до закону»¹⁴. Вираження Союзу права¹⁵, вони, тим не менш, зберігають неоднозначне співвідношення з законністю¹⁶. Ще в 1961 році Суд ЄС підтвердив, що повага до правової визначеності, «якою б важливою вона не була, не може застосовуватися абсолютно, [оскільки] її застосування повинно поєднуватися з застосуванням принципу законності, [і] питання про те, який з цих принципів повинен переважати в кожному окремому випадку, залежить від порівняння суспільних інтересів з приватними, про які йдеться»¹⁷. Ця діалектика виявляється в трьох юриспруденційних закономірностях.

Правова визначеність не може перешкоджати змінності права ЄС. Якщо нормативні акти впливають на існуючу та майбутню ситуацію та змінюють чинні правила, установи повинні дотримуватися принципу легітимних очікувань у існуючих правилах¹⁸. Таким чином, у разі внесення змін або відкликання нормативно-правового акта, з негайним набуттям чинності, без попередження та за відсутності перехідних заходів, порушуються законні очікування, якщо не було порушено переважаючий суспільний інтерес і тією мірою, якою вжиті заходи були передбачуваними для розсудливого економічного оператора¹⁹. З метою захисту набутих прав судова практика встановила умови для відкликання актів, недотримання яких суперечить обом принципам²⁰.

¹⁴ D. Simon, *Le système juridique communautaire*, Paris, Puf, Collection Droit fondamental, 1998, 2e éd., § 248.

¹⁵ M. Blanquet, *Droit général de l'Union européenne*, Paris, Sirey, Collection Université, 2018, 11e éd., § 725.

¹⁶ L. da Cruz Vilaça, « Principe de légalité, principe de sécurité juridique », 16 novembre 2018, *Entretiens du contentieux du Conseil d'État*.

¹⁷ Judgment of the Court of 22 March 1961. *Société nouvelle des usines de Pontlieue – Aciéries du Temple (S.N.U.P.A.T.) v High Authority of the European Coal and Steel Community*. Joined cases 42 and 49/59. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-42/59>

¹⁸ Judgment of the Court of 14 March 1973. *Westzucker GmbH v Einfuhr- und Vorratsstelle für Zucker*. Reference for a preliminary ruling: *Hessischer Verwaltungsgerichtshof – Germany*. Premiums for denaturing sugar. Case 57-72. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-57/72>

¹⁹ Judgment of the Court of 14 May 1975. *Comptoir national technique agricole (CNTA) SA v Commission of the European Communities*. Case 74-74. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61974CJ0074>

²⁰ Judgment of the Court (Fifth Chamber) of 26 February 1987. – *Consorzio Cooperative d'Abruzzo v Commission of the European Communities*. – European Agricultural Guidance and Guarantee Fund, Guidance Section – Annulment of a decision on the grant of a contribution. – Case 15/85. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:61985CJ0015>

В принципі, правова визначеність не може підривати примат права ЄС²¹. Однак було винесено низку рішень, в яких пан Бланке поступово порушив питання про те, чи можливо за виняткових обставин погодитися з дотриманням наслідків національного правила, яке суперечить нормі права ЄС, шляхом прийняття рішення статті 264 Договору про функціонування Європейського Союзу для національного законодавства²².

На думку Суду, «навіть якщо міркування, подібні до тих, що лежать в основі прецедентного права, розробленого у зв'язку з актами ЄС, є такими, що призводять, за аналогією та винятковим чином, до тимчасового призупинення виключного ефекту норми права ЄС, безпосередньо застосовної до національного законодавства всупереч йому, таке призупинення, умови якого міг би визначити лише Суд, у цій справі має бути виключене з самого початку, з огляду на відсутність переважаючих міркувань правової визначеності, здатних виправдати його»²³. Справді, «якби національні суди мали повноваження надавати національним положенням перевагу над законодавством ЄС всупереч їм, хоча б тимчасово, однакове застосування права ЄС було б підірвано»²⁴. Однак Суд негайно додав, що «національний суд може, з огляду на існування переважного міркування, пов'язаного із захистом навколишнього середовища, і за умови дотримання низки умов, зазначених у цьому рішенні, бути у виняткових випадках уповноважений використовувати своє національне положення, яке надає йому право підтримувати певні наслідки національного акта, який було скасовано».

²¹ Judgment of the Court (Second Chamber), 4 October 2012. *Hristo Byankov v Glaven sekretar na Ministerstvo na vatreshnite raboti* Reference for a preliminary ruling from the Administrativen sad Sofia-grad Right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States – Directive 2004/38/EC – Article 27 – administrative prohibition on leaving the territory on account of failure to pay a debt owed to a private legal person – Principle of legal certainty with regard to administrative acts which have become final – Principles of equivalence and effectiveness Case C-249/11 URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-249/11&language=EN>

²² M. Blanquet, *Droit général de l'Union européenne*, Paris, Sirey, Collection Université, 2018, 11e éd., § 725.

²³ Judgment of the Court (Grand Chamber) of 8 September 2010. *Winner Wetten GmbH v Bürgermeisterin der Stadt Bergheim*. Reference for a preliminary ruling: Verwaltungsgericht Köln – Germany. Case C-409/06. URL: <https://curia.europa.eu/juris/fiche.jsf?id=C%3B409%3B6%3BRP%3B1%3BP%3B1%3BC2006%2F0409%2FJ&language=en>

²⁴ Judgment of the Court (First Chamber) of 28 July 2016. *Association France Nature Environnement v Premier ministre and Ministre de l'Écologie, du Développement durable et de l'Énergie*. Case C-379/15 URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-379/15>

Виходячи з конституційних традицій, спільних для держав-членів, правова визначеність була європеїзована в Союзі на основі верховенства права, не будучи денационалізованою в законодавстві ЄС. Таким чином, вона є символом принципів «структурованої мережі» та «взаємно взаємозалежних правових відносин, взаємно зобов'язуючих сам Союз та його держави-члени», які складають конституційно інтегровану систему Союзу та держав-членів.

3. Аналіз судової практики

Принцип юридичної активно використовується судами при вирішенні адміністративних справ. Так, у постанові Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду зазначається, принцип юридичної визначеності є істотно важливим для питання довіри до державної влади²⁵. Конституційний Суд України виходить з того, що принцип юридичної визначеності як складова конституційного принципу верховенства права є сукупністю вимог до організації та функціонування системи права, процесів правотворчості та правозастосування у спосіб, який забезпечував би стабільність юридичного становища індивіда. Зазначеного можна досягти лише шляхом законодавчого закріплення якісних, зрозумілих норм (абзац третій підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України від 6 червня 2019 року № 3-р/2019).

Юридичну визначеність необхідно розуміти через такі її складові: чіткість, зрозумілість, однозначність норм права; право особи у своїх діях розраховувати на розумну та передбачувану стабільність існуючого законодавства та можливість передбачати наслідки застосування норм права (законні очікування). Таким чином, юридична визначеність передбачає, що законодавець повинен прагнути до чіткості та зрозумілості у викладенні норм права. Кожна особа відповідно до конкретних обставин має орієнтуватися в тому, яка саме норма права застосовується у певному випадку, та мати чітке розуміння щодо настання конкретних правових наслідків у відповідних правовідносинах з огляду на розумну та передбачувану стабільність норм права (абзаци четвертий – шостий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України від 20 червня 2019 року № 6-р/2019).

Конституційний Суд України виходить із того, що принцип правової визначеності не виключає визнання за органом державної влади певних

²⁵ Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 26 травня 2021 року. Справа №824/266/20-а. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/97218445>

дискреційних повноважень у прийнятті рішень, однак у такому випадку має існувати механізм запобігання зловживанню ними. Цей механізм повинен забезпечувати, з одного боку, захист особи від свавільного втручання органів державної влади у її права і свободи, а з другого – наявність можливості у особи передбачати дії цих органів (абзац третій підпункту 2.4 пункту 2 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України від 08 червня 2016 року № 1-2/2016).

Крім того, у Рішенні Конституційного Суду України від 23 січня 2020 року № 1-р/2020 вказано, що юридичну визначеність слід розуміти через такі її складові елементи: чіткість, зрозумілість, однозначність норм права; право особи у своїх діях розраховувати на розумну та передбачувану стабільність існуючого законодавства та можливість передбачати наслідки застосування норм права (легітимні очікування).

Скаржник зазначає, що єдність судової практики відіграє найважливішу роль у забезпеченні однакового правозастосування в адміністративному судочинстві, що сприяє правовій визначеності та передбачуваності стосовно вирішення спірних ситуацій для учасників судового процесу. Слід зазначити, що ефективність і стабільність правового регулювання забезпечується та зумовлюється багатьма чинниками й засобами, серед яких одним із найважливіших є передбачуваність, прогнозованість та сталість судової практики. Саме завдяки цьому реалізуються засадничі принципи правової держави – верховенство права, правова визначеність, законність, рівність усіх перед законом і судом²⁶.

Суд зауважує, що елементом верховенства права є принцип правової визначеності, який, зокрема, передбачає, що закон, як і будь-який інший акт держави, повинен бути якісним, щоби виключити будь-який ризик свавілля²⁷. Закон вимагає, щоб він був доступний для особи і вона також могла передбачити наслідки його застосування до неї, та щоб закон не суперечив принципам верховенства права. В національному праві має існувати засіб правового захисту від свавільного втручання з боку державних органів у права, гарантовані Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. Небезпека свавілля є особливо очевидною, коли виконавча влада здійснює свої функції закрито (рішення Європейського Суду з прав людини у справі Гавенда проти Польщі від 14.03.2002).

²⁶ Ухвала Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 3 грудня 2024 року. Справа № 340/1258/24 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123481282>

²⁷ Рішення Полтавського окружного адміністративного суду від 02 грудня 2024 року. Справа № 440/9139/24 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123442816>

Європейська Комісія «За демократію через право» (Венеційська Комісія) у Доповіді № 512/2009 (схвалений на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25 – 26 березня 2011 року) щодо верховенства права зазначила, що однією з складових верховенства права є правова визначеність; вона вимагає, щоб правові норми були чіткими й точними, спрямованими на те, щоб забезпечити постійну прогнозованість ситуацій і правовідносин, що виникають (пункти 41, 46 Доповіді).

У контексті спірних відносин суд звертає увагу на те, що позивач, звертаючись із рапортом 05.04.2024, мав законні очікування, що відповідачем буде розглянуто таке звернення, виходячи саме з законодавства станом на дату звернення, а з урахуванням внесення змін до відповідного Закону через понад два місяці після подання такого рапорту.

Європейська комісія за демократію через право (Венеціанська комісія) виходить з того, що принцип правової визначеності (*legal certainty*) має важливе значення для довіри до судової системи і верховенства права; правова визначеність також сприяє розвитку та економічного прогресу; необхідно, щоб суди, особливо вищі суди, створювали механізми для запобігання конфліктам та забезпечення узгодженості їхньої судової практики (Доповідь Венеціанської комісії № 512/2009 «Про верховенство права» (*Venice Commission: the Rule of Law*), що була прийнята на 86-му пленарному засіданні 25-26 березня 2011 року на основі зауважень її членів П'єтера Ван Дзіка (Нідерланди), Грет Халлер (Швейцарія), Джефрі Джоуела (Сполучене Королівство), Каарло Туорі (Фінляндія); п. 44-50)²⁸.

При цьому, у рішеннях ЄСПЛ від 28.11.1999 р. по справі «*Brumarescu v. Romania*» Європейським судом зазначено, що одним з основоположних аспектів принципу верховенства права є юридична визначеність, яка передбачає, що в разі остаточного вирішення спору судами їхнє рішення, яке набрало законної сили, не може ставитися під сумнів²⁹.

ВИСНОВКИ

Отже, правову визначеність можна визначити за допомогою трилогії: ясність, стабільність і передбачуваність закону. Даний принцип є вимогою, який прогресує у правовій системі протягом кількох десятиліть у відповідь на прискорення та ускладнення правовідносин.

²⁸ Ухвала Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 2 грудня 2024 року. Справа № 420/13670/24 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123449055>

²⁹ Рішення Сумського окружного адміністративного суду від 2 грудня 2024 року. Справа № 480/9312/24 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123443388>

Зокрема, посилення вимоги правової визначеності має на меті виправити зростаючий дефіцит якості правових стандартів і врівноважити постійне вдосконалення принципу законності. Принцип правової визначеності означає, що обмеження основоположних прав людини і громадянина та фактична реалізація таких обмежень допустимі лише за умови передбачуваності застосування правових норм, встановлених такими обмеженнями.

АНОТАЦІЯ

Принцип правової визначеності як складова конституційного принципу верховенства права – це сукупність вимог до організації та функціонування правової системи, правотворчого та правозастосовчого процесів таким чином, щоб гарантувати стабільність правового статусу особи. Принцип правової визначеності є одним з основоположних принципів європейського права і часто використовується в практиці Суду Європейського Союзу та Європейського суду з прав людини. Як загальний принцип права, він також має бути прийнятий національними правовими системами. Дотримання принципу правової визначеності наближає українське законодавство до європейських правових стандартів, удосконалює механізми правотворчості та правозастосування і є додатковою гарантією захисту людини від свавілля органів державної влади.

Література:

1. Богачова Л. Принцип правової визначеності в європейському і національному праві : змістова характеристика. Теорія і практика правознавства. 2013. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/tipp_2013_2_74.pdf
2. Єсімов С. Реалізація принципу змагальності в адміністративному судочинстві при використанні інформаційних технологій. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 5. С. 251–257.
3. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 26 травня 2021 року. Справа №824/266/20-а. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/97218445>
4. Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України „Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів“ від 20 червня 2019 року № 6-р/2019

5. Рішення Конституційного Суду України (Перший сенат) у справі за конституційною скаргою товариства з обмеженою відповідальністю „МЕТРО КЕШ ЕНД КЕРІ УКРАЇНА“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців двадцять четвертого, двадцять п'ятого, двадцять шостого розділу I Закону України „Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо уточнення деяких положень та усунення суперечностей, що виникли при прийнятті Закону України „Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні“ від 23 березня 2017 року № 1989–VIII від 5 червня 2019 року № 3-р(I)/2019 № 3-р(I)/2019

6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Багінського Артема Олександровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху) від 22 грудня 2010 року № 23-рп/2010

7. Рішення Полтавського окружного адміністративного суду від 02 грудня 2024 року. Справа № 440/9139/24 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123442816>

8. Рішення Сумського окружного адміністративного суду від 2 грудня 2024 року. Справа № 480/9312/24 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123443388>

9. Смокович М. І. Принцип правової визначеності в адміністративному судочинстві: окремі теоретичні засади та практичне застосування. Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. Вип. 88 / редкол.: Г. І. Чанишева (голов. ред.) та ін. Одеса: Гельветика, 2020. С. 116-127.

10. Таманага Б. Верховенство права : історія, політика, теорія. Перекл. з англ. А. Іщенко. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 208 с.

11. Ухвала Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 3 грудня 2024 року. Справа №340/1258/24 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123481282>

12. Ухвала Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 2 грудня 2024 року. Справа № 420/13670/24 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123449055>

13. Щербанюк О. В., Бзова Л. Г. Застосування принципу юридичної визначеності при розгляді адміністративних справ. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Випуск 70, 2022. С. 364-367.

14. Ярема О.Г. Принцип правової визначеності як вимога стабільності правовідносин в адміністративному судочинстві. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 5. С. 449-453

15. Affaire Marckx c. Belgique. Requête no 6833/74 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62092>

16. Affaire Vermeire c. Belgique. Requête no 12849/87 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62271>

17. Blanquet M., Droit général de l'Union européenne, Paris, Sirey, Collection Université, 2018, 11e éd., § 725.

18. Cruz Vilaça L., « Principe de légalité, principe de sécurité juridique », 16 novembre 2018, Entretiens du contentieux du Conseil d'État.

19. Judgment of the Court (Fifth Chamber) of 26 February 1987. – Consorzio Cooperative d'Abruzzo v Commission of the European Communities. – European Agricultural Guidance and Guarantee Fund, Guidance Section – Annulment of a decision on the grant of a contribution. – Case 15/85. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:61985CJ0015>

20. Judgment of the Court (First Chamber) of 28 July 2016. Association France Nature Environnement v Premier ministre and Ministre de l'Écologie, du Développement durable et de l'Énergie. Case C-379/15 URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-379/15>

21. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 8 September 2010. Winner Wetten GmbH v Bürgermeisterin der Stadt Bergheim. Reference for a preliminary ruling: Verwaltungsgericht Köln – Germany. Case C-409/06. URL: <https://curia.europa.eu/juris/fiche.jsf?id=C%3B409%3B6%3BRP%3B1%3BP%3B1%3BC2006%2F0409%2FJ&language=en>

22. Judgment of the Court (Second Chamber), 4 October 2012. Hristo Byankov v Glaven sekretar na Ministerstvo na vatrešnite raboti Reference for a preliminary ruling from the Administrativen sad Sofia-grad Right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States – Directive 2004/38/EC – Article 27 – administrative prohibition on leaving the territory on account of failure to pay a debt owed to a private legal person – Principle of legal certainty with regard to administrative acts which have become final – Principles of equivalence and effectiveness Case C-249/11 URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-249/11&language=EN>

23. Judgment of the Court of 14 March 1973. Westzucker GmbH v Einfuhr- und Vorratsstelle für Zucker. Reference for a preliminary ruling: Hessischer Verwaltungsgerichtshof – Germany. Premiums for denaturing sugar. Case 57-72. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-57/72>

24. Judgment of the Court of 14 May 1975. *Comptoir national technique agricole (CNTA) SA v Commission of the European Communities*. Case 74-74. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61974CJ0074>

25. Judgment of the Court of 22 March 1961. *Société nouvelle des usines de Pontlieue – Aciéries du Temple (S.N.U.P.A.T.) v High Authority of the European Coal and Steel Community*. Joined cases 42 and 49/59. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-42/59>

26. Oksana Shcherbanyuk, Vitalii Gordieiev, Laura Bzova. Legal nature of the principle of legal certainty as a component element of the rule of law. *Juridical Tribune*. Volume 13, Issue 1, March 2023. p. 21-31.

27. Simon D., *Le système juridique communautaire*, Paris, Puf, Collection *Droit fondamental*, 1998, 2e éd., § 248.

Information about the author:

Marchenko Andrii Romanovych,

Assistant at the Department of Procedural Law, Faculty of Law,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
2, Kotsiubynskoho str., Chernivtsi, 58012, Ukraine